Андрущенко Т. В. Політико-аксіологічні детермінанти цивілізаційного розвитку. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2012.	**Наукові публікації, які стали об'єктами плагіату в докторській дисертації Т.В.Андрущенко «Політико-аксіологічні детермінанти цивілізаційного розвитку»**.
РОЗДІЛ І.	
С.51-53 На думку російських вчених, будь-яка локальна цивілізація має основну організаційну спільність, що становить ядро цієї системи і служить основою її буття, хоча при цьому можуть бути й інородні групи з власною культурою, яка може не узгоджуватись з культурою базової групи. Кожна цивілізація взаємодіє з зовнішніми групами і їх культурами, котрі проникають у цю цивілізацію і існують в ній (так було у Російській імперії і у СРСР, де поряд з основною культурою існували і взаємодіяли елементи інших цивілізацій – західноєвропейської, мусульманської, буддистської; така строкатість збереглась, хоча й меншою мірою, у сучасній Росії. З точки зору російських дослідників, динаміка світових і локальних цивілізацій взаємопов'язана, хоча й неоднозначно. Деякі локальні цивілізації переживають декілька світових, життєвий цикл інших не виходить за межі однієї світової цивілізації. Декотрі локальні цивілізації існують весь свій історичний термін, проходячи певні періоди піднесення і занепаду (наприклад, китайська, індійська). Кількість локальних цивілізацій то зростає – деякі з них переживають періоди біфуркацій – відгалуження цивілізації наступних поколінь, то скорочується – спостерігається загибель цивілізацій, інші не проходять повний цикл розвитку.	**Скотна Н.В. Глобальні, регіональні і локальні цивілізації/** Мультиверсум-2005-№47 https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_47/Skotna.htm На думку російських вчених, будь-яка локальна цивілізація має основну організаційну спільність, що становить ядро цієї системи і служить основою її буття, хоча при цьому можуть бути й інородні групи з власною культурою, яка може не узгоджуватись з культурою базової групи. Кожна цивілізація взаємодіє з зовнішніми групами і їх культурами, котрі проникають у цю цивілізацію і існують в ній (так було у Російській імперії і у СРСР, де поряд з основною культурою існували і взаємодіяли елементи інших цивілізацій - західноєвропейської, мусульманської, буддистської; така строкатість збереглась, хоча й меншою мірою, у сучасній Росії. З точки зору російських дослідників, динаміка світових і локальних цивілізацій взаємопов'язана, хоча й неоднозначно. Деякі локальні цивілізації переживають декілька світових, життєвий цикл інших не виходить за межі однієї світової цивілізації. Декотрі локальні цивілізації існують весь свій історичний термін, проходячи певні періоди піднесення і занепаду (наприклад, китайська, індійська). Кількість локальних цивілізацій то зростає - деякі з них переживають періоди біфуркацій - відгалуження цивілізації наступних поколінь, то скорочується - спостерігається загибель цивілізацій, інші не проходять повний цикл розвитку.
С.52-53 Тобто динаміка цивілізацій характеризується багатоманітністю, нерівномірністю ритмів, злетами та падіннями. Саме в цьому проявляється складність дослідження цивілізаційних систем, історичного процесу та політичного розвитку в цілому. Динаміка суспільства, соціокультурних груп і систем може мати різноманітні варіації, вона не вкладається в односпрямований еволюційний процес. При цьому фахівці намагаються виокремити певні закономірності і тенденції: динамічний	**Скотна Н.В. Глобальні, регіональні і локальні цивілізації/** Мультиверсум-2005-№47 https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_47/Skotna.htm Тобто динаміка цивілізацій характеризується багатоманітністю, нерівномірністю ритмів, злетами та падіннями. Саме в цьому проявляється складність дослідження цивілізаційних систем та історичного процесу в цілому. Динаміка суспільства, соціокультурних груп і систем може мати різноманітні варіації, вона не вкладається в односпрямований еволюційний процес. При цьому фахівці намагаються виокремити певні

взаємовплив світових і локальних цивілізацій, періодична зміна їх поколінь, що пов'язана з переходом до нових історичних епох. При кожному такому переході не тільки змінюється кількість цивілізацій, а й характер та середовище їх функціонування, з'являються нові лідери, а колишні зникають з історичної сцени [430, **с. 22-23**]. 430.Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю. В. Яковец. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЗАО "Изд-во "Экономика", 2003. – 411 с.	закономірності і тенденції: динамічний взаємовплив світових і локальних цивілізацій, періодична зміна їх поколінь, що пов'язана з переходом до нових історичних епох. При кожному такому переході не тільки змінюється кількість цивілізацій, а й характер та середовище їх функціонування, з'являються нові лідери, а колишні зникають з історичної сцени [12, 22-23]. 12.Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. – М.,2003
С.54 Досягти компромісу між різними релігіями надзвичайно важко. Якщо розглядати релігійні вірування як найбільш особисте у людини, то релігія є найбільш резистентною до впливу іншої цивілізації. Військова перемога не завжди призводила до перемоги культурної, як у випадку Монголів та Ірану, європейських хрестоносців і Візантійської імперії, хоча в останньому випадку культурна експансія була дуже жорсткою.	**Зінько С.Ю. Цивілізаційний діалог vs конфлікт** /Людина і політика-2004-№3-с.41-51 http://www.academia.edu/1920613/Dialogue_of_civilizations_vs_clash Досягти компромісу між різними релігіями надзвичайно важко. Якщо розглядати релігійні вірування як найбільш особисте у людини, то релігія є найбільш резистентною до впливу іншої цивілізації. Військова перемога не завжди призводила до перемоги культурної, як у випадку Монголів та Ірану, європейських хрестоносців і Візантійської імперії, хоча в останньому випадку культурна експансія була дуже жорсткою.
С.61 Найважливішою підвалиною життєдіяльності техногенної цивілізації постає передусім розвиток техніки, технології, причому не тільки шляхом стихійного перебігу інноваційних процесів у сфері самого виробництва, а й за рахунок генерації все нових знань і їх запровадження у техніко-технологічні процеси. Тому техногенному типу цивілізації властиве прискорене перетворення природного середовища, предметного світу людини, що й зумовлює активні трансформації соціальних відносин, форм діяльності, спілкування і типів осіб та спільнот.	**Бойченко І.В. Філософія історії. – К.:2000** Найважливішою підвалиною життєдіяльності техногенної цивілізації постає у такому зрізі передусім розвиток техніки, технології, причому не тільки шляхом стихійного перебігу інноваційних процесів у сфері самого виробництва, а й за рахунок генерації все нових знань і їх запровадження у техніко-технологічні процеси. Тому техногенному типу цивілізації властиве прискорене перетворення природного середовища, предметного світу людини, що й зумовлює активні трансформації соціальних відносин, форм діяльності, спілкування і типів осіб та спільнот.
Висновки до першого розділу С.73 Розглянуто американську наукову школу цивілізації, а також російську школу, що вивчає циклічну динаміку локальних цивілізацій, яка характеризується багатоманітністю, нерівномірністю ритмів, злетами та падіннями (Б. С. Єрасов, В. М. Межуєв, В. Л. Іноземцев, А. С. Панарін, Ю. В. Яковець). Саме в цьому проявляється складність дослідження цивілізаційних систем, історичного процесу та політичного розвитку в цілому. Динаміка суспільства, соціокультурних груп і систем може	**Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: світогляд, проблеми освіти і виховання.** – Автореферат дис. доктора філос. наук. – К.,2005 С.15 Тобто динаміка цивілізацій характеризується багатоманітністю, нерівномірністю ритмів, злетами та падіннями. В цьому проявляється складність під час дослідження цивілізаційних систем та історичного процесу в цілому. Динаміка суспільства, соціокультурних груп і систем може мати різноманітні варіації і не вкладається в односпрямований еволюційний процес. При цьому фахівці намагаються

мати різноманітні варіації, вона не вкладається в односпрямований еволюційний процес. При цьому фахівці намагаються виокремити певні закономірності і тенденції: динамічний взаємовплив світових і локальних цивілізацій, періодична зміна їх поколінь, що пов'язана з переходом до нових історичних епох. При кожному такому переході не тільки змінюється кількість цивілізацій, а й характер та середовище їх функціонування, з'являються нові лідери, а колишні зникають з історичної сцени.	виокремити певні закономірності і тенденції: динамічний взаємовплив світових і локальних цивілізацій, періодична зміна їх поколінь, що пов'язана з переходом до нових історичних епох. При кожному такому переході змінюється не тільки кількість цивілізацій, але й характер та середовище їх функціонування, з'являються нові лідери, а колишні зникають з історичної сцени.
РОЗДІЛ II.	
С.91-93 Ісламська цивілізація не була "мутацією", яка випадково відбулася в пустелі. Це була похідна цивілізація, яка поряд з Візантійською і Західною виникла після розпаду Римської імперії. Суспільство, засноване на ідеях ісламу, заповнило вакуум, який залишився після Римської імперії, успадкувавши греко-елліністичну цивілізацію. Можна обґрунтовано довести існування категорії Середземноморської цивілізації, яка розглядає Середземноморський регіон як інтегральну цілісність. Французький дослідник Ф. Бродель вважає "Латинську, Ісламську і Грецьку цивілізації" "трьома великими Середземноморськими цивілізаціями" [48, с. **593**]. Посилання 48: Бродель Ф. Средиземное море и средиземноморский мир в эпоху Филиппа II : в 3 ч. / Фернан Бродель ; пер. с фр. М. А. Юсима. – М. : Яз. славян. культуры, 2003. – Ч. 2 : Коллективные судьбы и универсальные сдвиги. – 806 с. – (Серия "Studia historica").	http://www.academia.edu/1920613/Dialogue_of_civilizations_vs_clash **Зінько С.Ю. Цивілізаційний діалог vs конфлікт** Людина і політика-2004-№3-с.41-51 Ісламська цивілізація не була "мутацією", яка випадково відбулася в пустелі. Це була похідна цивілізація, яка поряд з Візантійською і Західною виникла після розпаду Римської імперії. Суспільство, засноване на ідеях ісламу, заповнило вакуум, який залишився після Римської імперії, успадкувавши греко-елліністичну цивілізацію. Можна обґрунтовано довести існування категорії Середземноморської цивілізації, яка розглядає Середземноморський регіон як інтегральну цілісність. Французький дослідник Ф. Бродель вважає "Латинську, Ісламську і Грецьку цивілізації" "трьома Середземноморськими цивілізаціями"[8] [8] Бродель Фернан.- Средиземное море и средиземноморский мир в эпоху Филиппа II. Часть II.- М., 2003, ст. **593**.
С.94 Ідея прав людини глибоко індивідуалістична і як така зовсім не є очевидною й загальновизнаною у світі. Так само як і релігійна свобода. Ісламська цивілізація в кінцевому підсумку не визнає права людини вірити в те, у що вона прагне вірити, змінювати свої релігійні переконання, вільно поширювати власні релігійні погляди [318,фейк с. 3]. **318** Старостин А. М. Цивилизационная парадигма в политической науке [Электронный ресурс] / А. М. Старостин // Демократия, безопасность, эффективное управление: новые вызовы политической науке : IV Всероссийский конгресс политологов [секция "Теория и методология политики"], 20-21 окт. 2006 г. – М., **2006.** ***У цій статті цього тексту немає.***	**Віктор ЄЛЕНСЬКИЙ. 6 мільярдів і 50 мільйонів** // Людина і світ. - **1999**. - №7.— С. 2-6 Ідея прав людини глибоко індивідуалістична і як така зовсім не є очевидною й загальновизнаною у світі. Так само як і релігійна свобода. Ісламська цивілізація в кінцевому підсумку не визнає права людини вірити в те, у що вона прагне вірити, змінювати свої релігійні переконання, вільно поширювати власні релігійні погляди.
С.99 Хоча ще до виникнення теорії "зіткнення цивілізацій", а саме у 1977 р., американські вчені дійшли висновку, що етнічні відмінності є одним з найважливіших джерел масштабних конфліктів усередині держав і що вони часто є основною причиною війн. Про	**Кіссе А. Майбутнє етнічних конфліктів** /Політичний менеджмент – 2005 -№6 с.83-84 Хоча ще до виникнення теорії „зіткнення цивілізацій", а саме 1977 американські вчені дійшли висновку, що етнічні відмінності є одним

зростаючий тиск політизованих етнічних домагань з їх можливими легітимаційними і делигітимаційними наслідками для будь-якого суспільства і політичного режиму попереджав і Дж. Ротшильд. Його послідовник А. П. Брасс взагалі вважає, що етнічність і націоналізм, міжетнічні й сепаратистські рухи стали головною силою, яка формує сучасний світ, структуру і стабільність сучасних держав [158, с. 5]. Аналогічної точки зору дотримується й українська дослідниця О. Кривицька. Вона припускає, що "етнічний фактор не лише не втратить своєї ролі в суспільному житті народів, а, навпаки, перетворившись на засіб політичної боротьби, посилить своє значення" [180, с. 47.]. 158 Картунов О. Жодний тип суспільства не має імунітету від етнічних домагань / О. Картунов, В. Кремень, О. Маруховська // Віче. – 1998. – № 6. – С. 3-13. 180 Кривицька О. "Етнічний антагонізм" лікується толерантністю / О. Кривицька // Віче. – 2001. – № 8. – С. 43-63.	з найважливіших джерел масштабних конфліктів усередині держав і що вони часто є основною причиною війн. Про зростаючий тиск політизованих етнічних домагань з їх можливими легітимаційними і делигітимаційними наслідками для будь-якого суспільства і політичного режиму попереджав і Дж. Ротшильд. А П. Брасс взагалі вважає, що етнічність і націоналізм, міжетнічні й сепаратистські рухи стали головною силою, яка формує сучасний світ, структуру і стабільність сучасних держав [6]. Аналогічної точки зору дотримується й українська дослідниця О. Кривицька. Вона припускає, що "етнічний фактор не лише не втратить своєї ролі в суспільному житті народів, а, навпаки, перетворившись на засіб політичної боротьби, посилить своє значення" [7]. 6. Картунов О., Кремень В., Маруховська О. Жодний тип суспільства не має імунітету від етнічних домагань // Віче. – 1998. - №5. – **С. 5.** 7. Кривицька О. „Етнічний антагонізм" лікується толерантністю // Віче. – 2001. 9 №8. – **С. 47.**
С.112З нашої точки зору, описати подальше зіткнення, взаємопроникнення, змішання й переплетіння цінностей, що лежать в основі цивілізаційних, міждержавних та локальних конфліктів, за допомогою одного сценарію неможливо. Ґенеза локальних цивілізацій не може бути описана лише діалектичною парадигмою, оскільки для розвитку цих систем характерна певна хаотичність, різноспрямованість і внутрішня нестабільність.Тому для створення повноцінної картини історичного процесу як зміни цивілізацій необхідне застосування синергетичної концепції, яка виступає не стільки як альтернатива діалектичній, скільки як її доповнення. Коли локальні цивілізації перебувають у стабільному стані, то, **на нашу думку,** логічно було б застосувати діалектичну концепцію, а коли у цивілізаційних системах відбуваються глибинні трансформації (стан підвищеної динаміки), то доречним буде використання синергетичної методології. **Лапок немає, тому вираз «на нашу думку» є виразом Андрущенко Т.В.**	**Скотна Н.В. Глобальні, регіональні і локальні цивілізації** / Мультиверсум- 2005 - №47 **З нашої точки зору**, ґенеза локальних цивілізацій не може бути описана лише діалектичною парадигмою, оскільки для розвитку цих систем характерна певна хаотичність, різноспрямованість і внутрішня нестабільність. Тому для створення повноцінної картини історичного процесу як зміни цивілізацій необхідне застосування синергетичної концепції, яка виступає не стільки як альтернатива діалектичній, скільки як її доповнення. Коли локальні цивілізації перебувають у стабільному стані, то, **на нашу думку**, логічно було б застосувати діалектичну концепцію, а коли у цивілізаційних системах відбуваються глибинні трансформації (стан підвищеної динаміки), то доречним буде використання синергетичної методології.
С.123-124 Буму прогнозів" 60-70-х років сприяло формування нових філософських, економічних і політологічних концепцій суспільного розвитку, набору понять, категорій, соціальних норм, інших теоретичних передумов, необхідних для конструювання моделей майбутнього. Вирішальне значення щодо цього мали теорії "індустріалізму", "постіндустріалізму", згодом і концепції "інформаційного суспільства". На зміну	**Теремко В.І. Соціологія –К.: Лібра,2001 р.** «Буму прогнозів» 60—70-х років сприяло формування нових філософських, економічних і соціологічних концепцій суспільного розвитку, набору понять, категорій, соціальних норм, інших теоретичних передумов, необхідних для конструювання моделей майбутнього. Вирішальне значення щодо цього мали теорії «індустріалізму», «постіндустріалізму», згодом і

оптимістичним теоріям майбутнього поступово приходить хвиля соціального песимізму. Перша “антиіндустріальна хвиля” була пов’язана із зростаючою тривогою світової громадськості у зв’язку з прогресуючим забрудненням навколишнього середовища. Футурологічними бестселерами такого типу в 70-ті роки стали “Футурошок”, “Екоспазм” і “Третя хвиля” О. Тоффлера. В першій з цих книг констатувалося: “Підсвідомий страх, масові неврози, вчинки, що не піддаються раціональному поясненню, нестримні акти насилля – все це тільки слабкі ознаки хвороби, яка нас чекає… Футурошок, – продовжував О. Тоффлер, – це знамення часу, результат зростаючого темпу життя, результат раптових змін, що відбуваються в суспільстві” [344, с. 448]. Щоб підготуватися до цього “футурошоку”, пропонувалось: негайно розвивати “дослідження майбутнього”, створювати плацдарм для наступу на майбутнє шляхом проведення соціальних експериментів, організувати “навчання майбутньому” в школах, університетах, інших навчальних закладах, а також через засоби масової інформації.	концепції «інформаційного суспільства». На зміну оптимістичним теоріям майбутнього поступово приходить хвиля соціального песимізму. Перша «антиіндустріальна хвиля» була пов'язана із зростаючою тривогою світової громадськості у зв'язку з прогресуючим забрудненням навколишнього середовища. Футурологічними бестселерами такого типу в 70-ті роки стали «Футурошок», «Екоспазм» і «Третя хвиля» О. Тоффлера. В першій з цих книг констатувалося: «Підсвідомий страх, масові неврози, вчинки, що не піддаються раціональному поясненню, нестримні акти насилля — все це тільки слабкі ознаки хвороби, яка нас чекає. Футурошок, — продовжував О. Тоффлер, — це знамення часу, результат зростаючого темпу життя, результат раптових змін, що відбуваються в суспільстві». Щоб підготуватися до цього «футурошоку», пропонувалось: негайно розвивати «дослідження майбутнього», створювати плацдарм для наступу на майбутнє шляхом проведення соціальних експериментів,' організувати «навчання майбутньому» в школах, університетах, інших навчальних закладах, а також через засоби масової інформації.
С.124-125 Світ постійно змінюється, але, згідно з О. Тоффлером, середовище мешкання людини на індустріальному світі відрізняється “нечуваними прискореннями” в порівнянні з минулими епохами: “В світі зростаючих змін наступний рік ближче до нас, чим в спокійнішу епоху був наступний місяць. Те, що оточує міняється кілька разів впродовж життя одного покоління” [344, **с. 500**]. За О. Тоффлером, цей темп в людині формує особливу реакцію – “боязнь змін”, коли динаміка змін впливає на психіку і чоловік виявляється в стані дезорієнтації, яку не завжди усвідомлює, але при цьому у нього порушується ієрархія цінностей, уявлення про добро і зло перестають займати своє законне місце в системі цінностей. 344. Тоффлер Э. Шок будущего : пер. с англ. / Є. Тоффлер. – М. : ООО АСТ, 2002. – 577 с. Друге речення в лапках не є цитатою з Тофлера, а належить Ю. Мирошникову і Е. Юрковій.	**Мирошников, Ю. И. Футурологические перспективы современного человека как объект философского анализа** / Ю. И. Мирошников, Е. С. Юркова // Известия Уральского Федерального университета. Сер. 3. Общественные науки. – 2007. – № 4. – С. 97–113. С. 101 Мир постоянно изменяется, но, согласно А.Тоффлеру, среда проживания человека в современном мире отличается «неслыханными ускоренями» по сравнению спрошлыми эпохами: «В мире растущих перемен следующий год ближе к нам, чем в более спокойную эпоху был следующий месяц».10 Окружающее меняется несколь раз на протяжении жизни одного поколения. По А.Тоффлеру. этот темп в человеке формирует особую реакцию – «боязнь перемен», когда динамика изменений воздействует на психику и человек оказывается в состоянии дезориентации, которую не всегда осознает, но при этом у него нарушается иерархия ценностей, представления о добре и зле перестают занимать свое законное место в системе ценностей. 10 Тоффлер А. Шок будущего.М., 2003, **с.500**
С.125-126 Щодо екологічного майбутнього суспільства Тоффлер стоїть на позиціях соціального песимізму. У книжці “Третя хвиля” він	**Історія економічних учень**: Підручник / **Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін.; За ред. Л. Я. Корні**йчук,

змальовує катастрофічний стан планети. Тоффлер пише про забруднення землі й океанів, про знищення багатьох видів тварин і рослин, про хижацьке використання корисних копалин. Вихід із ситуації, що склалась, Тоффлер бачить знову-таки у розвитку техніки і технології. Саме ці категорії є в нього визначальними у конструюванні схеми розвитку людства. Однак “індустріальна вісь” є лише загальним орієнтиром суспільного прогресу. Тоффлер наголошує на необхідності враховувати “переоцінку цінностей”, тобто зміну уявлень про моральні цінності. У Тоффлера зміни, які відбуваються у свідомості людей, певні суперечності, якими вони супроводжуються, – є явищем прогресивним. Завдання полягає лише в тім, щоб “пристосувати” поведінку людей до нових соціально-економічних і культурних реалій. Саме з цих позицій виходить Тоффлер, розробляючи схеми суспільного розвитку в праці “Третя хвиля. Від індустріального суспільства до більш гуманної цивілізації”.	Н. О. Татаренко. — К.: КНЕУ, 1999. — 564 с. 5. Теорії «індустріального суспільства» Проте щодо екологічного майбутнього суспільства Тоффлер стоїть на позиціях соціального песимізму. У книжці «Третя хвиля» (1980) він змальовує катастрофічий стан планети. Тоффлер пише про забруднення землі й океанів, про знищення багатьох видів тварин і рослин, про хижацьке використання корисних копалин. … Вихід із ситуації, що склалась, Тоффлер бачить знову-таки у розвитку техніки і технології. Саме ці категорії є в нього визначальними у конструюванні схеми розвитку людства. Однак «індустріальна вісь» є лише загальним орієнтиром суспільного прогресу. Тоффлер наголошує на необхідності враховувати «переоцінку цінностей», тобто зміну уявлень про моральні цінності. У Тоффлера зміни, які відбуваються у свідомості людей, певні суперечності, якими вони супроводжуються, — є явищем прогресивним. Завдання полягає лише в тім, щоб «пристосувати» поведінку людей до нових соціально-економічних і культурних реалій. Саме з цих позицій виходить Тоффлер, розробляючи схеми суспільного розвитку в праці «Третя хвиля. Від індустріального суспільства до більш гуманної цивілізації» (1980).
125Такі самі ідеї розвиває Тоффлер і в книжці “Передбачення і передумови”. Щоправда, тут він особливу увагу звертає на формування різних структур “інформаційного суспільства”. “Інформаційне суспільство”, за Тоффлером, є гетерогенним, неоднорідним. Ця гетерогенність “передбачає обмін інформацією на якісно новому рівні, який відрізняється від гомогенної інформації традиційного масового суспільства”. У праці “Зрушення влади. Знання, багатство і насильство на порозі XXI століття” Тоффлер майбутнє зв’язує з побудовою “цілісної гуманної цивілізації”. Перехід до неї відбудеться через “революцію влади”, яку Тоффлер називає однією з найважливіших революцій. Він визнає, що досі вчені аналізували перетворення у техніці, суспільстві, навколишньому середовищі, культурі і не приділяли уваги владі, а саме вона є рушійною силою багатьох інших перемін [342, с. 164 : на цій сторінці і поряд такого тексту немає]. 342 Тоффлер О. Створення нової цивілізації, політика третьої хвилі / О. Тоффлер, Г. Тоффлер // Незалежний культурологічний часопис “Ї”. – 2000. – № 19. – С. 153-168.	**Історія економічних учень**: Підручник / **Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін.; За ред. Л.** Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. — К.: КНЕУ, 1999. — 564 с. Такі самі ідеї розвиває Тоффлер і в книжці «Передбачення і передумови» (1983). Щоправда, тут він особливу увагу звертає на формування різних структур «інформаційного суспільства». «Інформаційне суспільство», за Тоффлером, є гетерогенним, неоднорідним. Ця гетерогенність «передбачає обмін інформацією на якісно новому рівні, який відрізняється від гомогенної інформації традиційного масового суспільства». У праці «Зрушення влади. Знання, багатство і насильство на порозі XXI століття» (1990) Тоффлер майбутнє зв’язує з побудовою «цілісної гуманної цивілізації». Перехід до неї відбудеться через «революцію влади», яку Тоффлер називає однією з найважливіших революцій. Він визнає, що досі вчені аналізували перетворення у техніці, суспільстві, навколишньому середовищі, культурі і не приділяли уваги владі, а саме вона є рушійною силою багатьох інших перемін.
С.128-129 За основу класифікації він взяв приналежність до тієї чи іншої світової релігії.Це	**Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень.**

про Тойнбі С. Хантінгтон відмітив процес висування на перший план цивілізаційних розбіжностей і посилення диференціації локальних цивілізацій, виділивши на карті світу вісім цивілізацій, про що згадувалося раніше. Проте ця класифікація потребує уточнення. Все більш виразного прояву набувають розбіжності докорінних інтересів і тенденцій між західноєвропейською цивілізацією, що має давню історію, і більш молодою активною північноамериканською, що порівняно недавно відмежувалася від європейської. Характеристика локальної цивілізації, ядром якої за Хантінгтоном, є Росія, як православної є однобічною, оскільки значну частку тут складають анклави мусульманської і буддійської цивілізацій, крім того, за своїм походження і динамікою це є скоріше цивілізацією гібридного типу, "мостом", полем взаємодії східних і західних цивілізацій.	Монографія. – К.КНЕУ, 2006. – 248 с. С.88-89 За основу класифікації він взяв приналежність до тієї чи іншої світової релігії. С. Хантінгтон відмітив процес висування на перший план цивілізаційних розбіжностей і посилення диференціації локальних цивілізацій, виділивши на карті світу вісім цивілізацій, про що згадувалося раніше. Проте ця класифікація потребує уточнення. Все більш виразного прояву набувають розбіжності докорінних інтересів і тенденцій між західноєвропейською цивілізацією, що має давню історію, і більш молодою активною північноамериканською, що порівняно недавно відмежувалася від європейської. Характеристика локальної цивілізації, ядром якої за Хантінгтоном, є Росія, як православної є однобічною, оскільки значну частку тут складають анклави мусульманської і буддійської цивілізацій, крім того, за своїм походження і динамікою це є скоріше цивілізацією гібридного типу, "мостом", полем взаємодії східних і західних цивілізацій.
С.134 Тобто людство володіє механізмом здійснення певних "сценаріїв майбутнього". І першочерговим завданням щодо планування майбутнього є розробка самого сценарію "збереження цивілізації" і прийняття його для втілення у життя як на глобальному, так і на національному рівнях. Більшість відомих прогнозів виходять із наявності певних загроз існування людства. Саме з їх урахуванням сформовано сценарії розвитку, які всі по суті більшою або меншою мірою є песимістичними й ведуть або до "неофеодалізму", або до кінця західної цивілізації ("хаос", "спіраль страху") і зрештою – зупинення прогресу й згасання життя на Землі.	**Шевцов А.І.Майбутнє людства необхідно спланувати: глобальні загрози і довгострокова стратегія розвитку України/Стратегічні пріоритети, №1(2), 2007 р.** С.188Тобто людство володіє механізмом здійснення певних «сценаріїв майбутнього». І першочергo-вим завданням щодо планування майбутнього є розробка самого сценарію «збереження цивіліза-ції» і прийняття його для втілення у життя як на глобальному, так і на національному рівнях. … С.188. Саме з їх урахуван-ням сформовано сценарії розвитку, які всі по суті більшою або меншою мірою є песимістичними й ведуть або до «неофеодалізму», або до кінця західної цивілізації («хаос», «спіраль страху») і зрештою – зупинення прогресу й згасання життя на Землі.
С.134-135Згідно зі сценарієм "Давоський світ", у 2020 році в глобальній економіці впевнено домінують Китай та Індія. Темпи їхнього економічного зростання давно перевищили європейські показники й стрімко наздоганяють американські. Китай та Індія також досягли успіхів в освоєнні наукомістких технологій, збільшили свій політичний вплив і військову міць. При цьому всі країни світу, зокрема і нові лідери, продовжують грати за правилами, написаними на Заході.	**Володимир Горбулін** **«Безпека-2010»- Дзеркало тижня Дзеркало тижня – №48_ 2006 – 15 грудня** https://dt.ua/ARCHIVE/bezpeka-2010.html Згідно зі сценарієм «Давоський мир», у 2020 році в глобальній економіці впевнено домінують Китай та Індія. Темпи їхнього економічного зростання давно перевищили європейські показники й стрімко наздоганяють американські. Китай та Індія також досягли успіхів в освоєнні наукомістких технологій, збільшили свій

Сценарій Pax Americana уже самою назвою залишає лідерство за США, які змогли відновити політичну єдність із Європою і "приборкати" держави Близького Сходу. Проте в обмін на домінування США дістають тягар відповідальності за світову безпеку і зростання невдоволення з боку бідних країн і таких, що розвиваються. Третій сценарій, "Новий халіфат", найбільш "апокаліпсичний" для Заходу – у світі майбутнього панує транснаціональне теократичне співтовариство. До його виникнення призвів технологічний і інформаційний прогрес ісламських країн при збереженні ними традиційних цінностей, що поглиблює їхній конфлікт із країнами Заходу. Цей сценарій означає повернення до неофеодалізму та антагоністичний американському проекту, – звідси неминучість непримиренної боротьби між ними.	політичний вплив і військову міць. При цьому всі країни світу, зокрема і нові лідери, продовжують грати за правилами, написаними на Заході. … Сценарій Pax Americana уже самою назвою залишає лідерство за США, які змогли відновити політичну єдність із Європою і «приборкати» держави Близького Сходу. Проте в обмін на домінування США дістають тягар відповідальності за світову безпеку і зростання невдоволення з боку бідних країн і таких, що розвиваються. Третій сценарій, «Новий халіфат», найбільш «апокаліпсичний» для Заходу — у світі майбутнього панує транснаціональне теократичне співтовариство. До його виникнення призвів технологічний і інформаційний прогрес ісламських країн при збереженні ними традиційних цінностей, що поглиблює їхній конфлікт із країнами Заходу. Даний сценарій означає повернення до неофеодалізму та антагоністичний американському проекту, — звідси неминучість непримиренної боротьби між ними.
С.135-136 Антропологічний вплив на біосферу Землі різко зростає, сили людини, що озброєна сучасною технологією, можна навіть порівняти з силами природи. В результаті під загрозою катастрофи знаходяться механізми природної саморегуляції біосфери, що існували мільйони років. Антибіосферна поведінка людини загрожує розпаду програми її геному, а це важливий аспект екологічного виклику Погіршення становища навколишнього середовища, розвиток наукових технологій можуть призвести до технобіологічної революції. В соціально-філософській літературі зустрічається думка, що біологічна революція закінчилась та настає ера технобіологічної революції, головним діючим актором якої буде кіборг – синтез технічних пристроїв з живим організмом. Поки ця ідея розробляється, причому підкреслюється, що саме кіборг – еволюційний ланцюг щодо Homo sapiens, після чого людська цивілізація поступиться цивілізації кіборгів. Іншу альтернативу пропонує наука "неоєвгеніка". Збільшення рівня радіації, екологічні отрути, мутагени та канцерогени у навколишньому середовищі – всі ці фактори призводять до погіршення здоров'я, психічних розладів, патології у людини. У медицині виникає спокуса євгенікою: чи можна уникнути	**Сидоренко С.В. Філософія виживання людства у глобалізованому світі**. Мультиверсум -2006-№5 Антропологічний вплив на біосферу Землі різко зростає, сили людини, що озброєна сучасною технологією, можна навіть порівняти з силами природи. В результаті під загрозою катастрофи знаходяться механізми природної саморегуляції біосфери, що існували мільйони років. Антибіосферна поведінка людини загрожує розпаду програми її геному, а це важливий аспект екологічного виклику Погіршення становища навколишнього середовища, розвиток наукових технологій можуть призвести до технобіологічної революції. В соціально-філософській літературі зустрічається думка, що біологічна революція закінчилась та настає ера технобіологічної революції, головним діючим актором якої буде кіборг – синтез технічних пристроїв з живим організмом. Поки ця ідея розробляється, причому підкреслюється, що саме кіборг – еволюційний ланцюг щодо Homo sapiens, після чого людська цивілізація поступиться цивілізації кіборгів. Іншу альтернативу пропонує наука "неоєвгеніка". Збільшення рівня радіації, екологічні отрути, мутагени та канцерогени у навколишньому середовищі – всі ці фактори призводять до погіршення здоров'я, психічних розладів, патології у людини. У медицині виникає спокуса

народження хворих та неповноцінних людей, поліпшити людську природу за допомогою новітніх технологій біомедичної науки.	євгенікою: чи можна уникнути народження хворих та неповноцінних людей, поліпшити людську природу за допомогою новітніх технологій біомедичної науки.
С.137-138 Сценарій перший. Дії світової еліти були ефективними і своєчасними. Небезпечні тенденції глобального потепління зупинено. Вдалося створити системи охолодження Землі та зростання енергоспоживання. Почала інтенсивно розвиватися ядерна енергетика на базі релятивістських прискорювачів. Небезпека майбутніх катаклізмів, у т.ч. і від падіння великих метеоритів, змусила готуватися до переселення в Космос, для чого було забезпечено створення ядерних ракетних двигунів і зроблено спробу створити на Венері, Марсі та Місяці умови, придатні для життя. На минулому етапі успіх виживання забезпечився ефектом "диявольського насоса" – перекачування капіталів, ресурсів, "мізків" із менш розвинених країн у держави "золотого мільярда" замість переносу в ці країни виробництв з видобутку сировини, шкідливих і небезпечних для здоров'я відходів тощо. Почала відбуватися економічна та генетична стратифікація планети; скоротилася середня тривалість життя людей, підірвався генофонд і зникли шанси менш розвинених країн подолати власну відсталість. Сценарій другий. Дії світової еліти не були ефективними та своєчасними. Небезпечні тенденції глобального потепління не було зупинено. Стихійні лиха, катастрофи досягли апогею. Колапс виробництва призвів до різкого падіння техногенного навантаження на довкілля, що зіграло позитивний зворотний зв'язок, і повільно, протягом десятиріч Земля повертається в стійке становище. Деградація людської цивілізації поступово зупиняється і повільно переходить на криву повернення до минулого. На народи, більш підготовлені до планетарної кризи або слабо залежні від змін довкілля, природні катаклізми не справили руйнівного впливу, як це мало місце в розвинених країнах. Тому вони стали виконувати історичну місію відродження нової людської цивілізації.	**Володимир Прісняков. Фантастичні замальовки майбутнього можуть стати реальністю. – Дзеркало тижня – 15 грудня 2006 - №48** https://dt.ua/SCIENCE/fantastichni_zamalovki_maybutnogo_mozhut_stati_realnistyu.html **Сценарій перший.** Дії світової еліти були ефективними і своєчасними. Небезпечні тенденції глобального потепління зупинено. Вдалося створити системи охолодження Землі та зростання енергоспоживання. Почала інтенсивно розвиватися ядерна енергетика на базі релятивістських прискорювачів. Небезпека майбутніх катаклізмів, у т.ч. і від падіння великих метеоритів, змусила готуватися до переселення в Космос, для чого було забезпечено створення ядерних ракетних двигунів і зроблено спробу створити на Венері, Марсі та Місяці умови, придатні для життя. На минулому етапі успіх виживання забезпечився ефектом «диявольського насоса» — перекачування капіталів, ресурсів, «мізків» із менш розвинених країн у держави «золотого мільярда» замість переносу в ці країни виробництв з видобутку сировини, шкідливих і небезпечних для здоров'я відходів тощо. Почала відбуватися економічна та генетична стратифікація планети; скоротилася середня тривалість життя людей, підірвався генофонд і зникли шанси менш розвинених країн подолати власну відсталість. **Сценарій другий.** Дії світової еліти не були ефективними та своєчасними. Небезпечні тенденції глобального потепління не було зупинено. Стихійні лиха, катастрофи досягли апогею. Колапс виробництва призвів до різкого падіння техногенного навантаження на довкілля, що зіграло позитивний зворотний зв'язок, і повільно, протягом десятиріч Земля повертається в стійке становище. Деградація людської цивілізації поступово зупиняється і повільно переходить на криву повернення до минулого. На народи, більш підготовлені до планетарної кризи або слабо залежні від змін довкілля, природні катаклізми не справили руйнівного впливу, як це мало місце в розвинених країнах. Тому вони стали виконувати історичну місію відродження нової людської цивілізації.

С.138 Таким чином, дослідники пропонують схожі сценарії світового розвитку і сходяться на думці, що або до 2025-2030 років основні інститути міжнародної безпеки кардинально змінять "обличчя", або на зміну їм прийдуть нові організації. В умовах глобальних змін зростає роль силової політики. Провідні світові гравці вже сьогодні беруть на озброєння концепцію "випереджальної оборони", планують діяти поза національними кордонами, використовувати силові структури для захисту економічних інтересів, постконфліктного врегулювання і боротьби з міжнародним тероризмом.	**Володимир Горбулін. «Безпека-2010» - Дзеркало тижня –№48- 2006 – 15 грудня** https://dt.ua/ARCHIVE/bezpeka-2010.html Таким чином, дослідники пропонують схожі сценарії світового розвитку і сходяться на думці, що або до 2025—2030 років основні інститути міжнародної безпеки кардинально змінять «обличчя», або на зміну їм прийдуть нові організації. В умовах глобальних змін зростає роль силової політики. Провідні світові гравці вже сьогодні беруть на озброєння концепцію «випереджальної оборони», планують діяти поза національними кордонами, використовувати силові структури для захисту економічних інтересів, постконфліктного врегулювання і боротьби з міжнародним тероризмом.
С.139Іншим сценарієм є партнерство цивілізацій; воно вельми перспективне, але і найбільш складне для реалізації. Цей сценарій передбачає розвиток конструктивного діалогу і співробітництва локальних цивілізацій як частин глобальної спільноти націй і держав, вироблення ефективного механізму розв'язання виникаючих міжцивілізаційних суперечок, взаємодопомогу, підтримку менш розвинутим народам і цивілізаціям за умов їхнього політичного рівноправ'я, відсутності диктату, насильства, розвитку глобальної демократії. Створення механізму міжцивілізаційного партнерства є процесом достатньо тривалим і непростим, він охопить все XXI століття і буде розвиватися з різною швидкістю в різних частинах планети, проходячи через послідовні стадії і форми. Крім названих вище двох сценаріїв політичних взаємовідносин цивілізацій у XXI ст. можливою є реалізація деяких проміжних сценаріїв. Один з них – збереження сьогоднішньої нестійкої рівноваги, балансування між співробітництвом і зіткненням, з періодично виникаючими джерелами конфліктів. Інший – встановлення глобального диктату однієї цивілізації за умов обмеження незалежності всіх інших.	**Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень.** Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с. 92 Іншим сценарієм є партнерство цивілізацій; воно вельми перспективне, але і найбільш складне для реалізації. Цей сценарій передбачає розвиток конструктивного діалогу і співробітництва локальних цивілізацій як частин глобальної спільноти націй і держав, вироблення ефективного механізму розв'язання виникаючих міжцивілізаційних суперечок, взаємодопомогу, підтримку менш розвинутим народам і цивілізаціям за умов їхнього політичного рівноправ'я, відсутності диктату, насильства, розвитку глобальної демократії. Створення механізму міжцивілізаційного партнерства є процесом достатньо тривалим і непростим, він охопить все XXI століття і буде розвиватися з різною швидкістю в різних частинах планети, проходячи 93 через послідовні стадії і форми. Крім названих вище двох сценаріїв політичних взаємовідносин цивілізацій у XXI ст. можливою є реалізація деяких проміжних сценаріїв. Один з них – збереження сьогоднішньої нестійкої рівноваги, балансування між співробітництвом і зіткненням, з періодично виникаючими джерелами конфліктів. Інший – встановлення глобального диктату однієї цивілізації за умов обмеження незалежності всіх інших.
С.139-140 Важко з цим не погодитись, якщо виходити з узагальненого розуміння плюралістичної картини пошуків майбутнього. Якщо ж присвятимо себе розробці конкретного проекту чи програми політичної діяльності у чітко	**Горбатенко В. П., Бутовська І. О. Політичне прогнозування** : Навч. посібник. — К.: МАУП, 2005. —152 с. С.13 Важко з цим не погодитись, якщо виходити з узагальненого розуміння плюралістичної картини

визначеному сегменті політичного життя, тоді мусимо дотримуватися наявних методології і практики забезпечення науково достовірних розробок, планів, проектів, програм. Поряд з цим, ті, хто прагне прогнозувати розвиток науки, на думку А. Ракітова [278, **с. 6**], на початку XXI століття мають чітко усвідомлювати, що це не стихійний ринковий процес, і що він залежатиме, передусім, від політики держави, позаяк комерційні структури ще не скоро стануть головними споживачами й покупцями наукової продукції". Державні діячі повинні враховувати, що людство мусить стати на шлях сталого розвитку, а це, в свою чергу, означає, що механізми ринкової економіки доведеться істотно обмежити, оскільки попит на товари й послуги, який постійно зростає, потребує їх надлишкового виробництва з величезною затратою невідновлюваних природних ресурсів. А отже названі механізми несумісні з екологічно й соціально безпечним, самопідтримуваним розвитком. Головною цінністю для суспільства в майбутньому має стати не дохід, а гармонійний розвиток людини, її права, соціальна свобода, висока культура й освіченість. Майбутнє суспільство – це творча спільнота, в якій кожна людина має виконувати свої обов'язки високопрофесійно, з усвідомленням власної місії – забезпечення прагнення суспільства та окремих індивідів до конструктивних змін, формування впевненості в майбутньому, органічне поєднання світових здобутків та національної культурно-історичної традиції. **Мусимо повсякчас пам'ятати:** хоча майбутнє і не визначає нашого сучасного буття, однак уявлення про нього, поза сумнівом, впливає на дії людей в рамках сучасності. 278 Ракитов А. І. Наука XXI століття: глобальні трансформації і перспектива / А. І. Ракитов // Науковий світ. – 2002. – № 5. – С. 2-6.	пошуків майбутнього. Якщо ж присвятимо себе розробці конкретного проекту чи програми політичної діяльності у чітко визначеному сегменті політичного життя, тоді мусимо дотримуватися наявних методології і практики забезпечення науково достовірних розробок, планів, проектів, програм. **Горбатенко В. П. Еволюція футуроорієнтованого потенціалу суспільно-політичної думки** /Політичний менеджмент. – липень 2004. – N4. – С.47-56. Поряд з цим, ті, хто прагне прогнозувати розвиток науки, на думку А. Ракитова, „на початку XXI століття мають чітко усвідомлювати, що це не стихійний ринковий процес, і що він залежатиме, передусім, від політики держави, позаяк комерційні структури ще не скоро стануть головними споживачами й покупцями наукової продукції". Державні діячі повинніврахувати, що людство мусить стати на шлях сталого розвитку, а це, в св оючергу, означає, що „механізми ринкової еконо міки доведеться істотно обмежити,оскільки попит на товари й послуги, який постійно зростає, потребує їх надлишкового виробництва з величезною затратоюневідновлюваних природни х ресурсів". А отже названі механізми „несумісні зекологічно й соціально безпечним, самопідтриму ваним розвитком" [14]. Головною цінністю для суспільства в майбутньому має стати не дохід, а гармонійний розвиток людини, її права, соціальна свобода, висока культура й освіченість. Майбутнє суспільство - це творча спільнота, в якій кожна людина має виконувати свої обовязки високопрофесійно, з усвідомленням власної місії - забезпечення прагнення суспільства та окремих індивідів до конструктивних змін, формування впевненості в майбутньому, органічне поєднання світових здобутків та національної культурно-історичної традиції. **Мусимо повсякчас памятати**: хоча майбутнє і не визначає нашого сучасного буття, однак уявлення про нього, поза сумнівом, впливає на дії людей в рамках сучасності. 14 Ракитов А. І. Наука XXI століття: глобальнні трансформації і перспектива // Науковий світ — 2002.- № 5. — **С. 6.**
С.144 Якщо існування демократії як суто теоретичного конструкту налічує не одну сотню років, то її практичне втілення за мірками історії відбулося не так уже й давно. Не в останню чергу це пов'язано з тим, що "для становлення	**КУЦ Г. М. Лібералізм і демократія: перипетії співіснування** – Віче №12, червень 2007- с.17-20 Якщо існування демократії як суто теоретичного конструкту налічує не одну сотню років, то її

демократії необхідне виконання низки умов, а саме: наявність матеріально забезпеченого та освіченого населення, засобів масової інформації для вільної циркуляції ідей, відрегульована законодавча система, повага людей до закону тощо” [10, **ФЕЙК** с. 17]. До недавнього минулого цих умов не існувало. Більше того, вони не могли з’явитися за один день. 10.Андрущенко Т. В. Зближення цивілізацій в епоху глобалізації: можливості реальні і абстрактні / Т. В. Андрущенко // Гілея. – 2009. – № 27. – С. **314-321**	практичне втілення за мірками історії відбулося не так уже й давно. Не в останню чергу це пов'язано з тим, що «для становлення демократії необхідне виконання низки умов, а саме: наявність матеріально забезпеченого та освіченого населення, засобів масової інформації для вільної циркуляції ідей, відрегульована законодавча система, повага людей до закону тощо» [8, с. 27]. До недавнього минулого цих умов не існувало. Більше того, вони не могли з'явитися за один день. 8. Миллер Дэвид. Политические учения: краткое введение / Пер. с англ. В. Куштаниной. – М.: Астрель: АСТ, 2007. – 189 с.
Висновки до другого розділу С.144-145 Варто наголосити, що дослідники пропонують схожі сценарії світового розвитку і сходяться на думці, що або до 2025-2030 років основні інститути міжнародної безпеки кардинально змінять “обличчя” світу, або на зміну їм прийдуть нові організації, зросте роль силової політики. Провідні світові гравці вже сьогодні беруть на озброєння концепцію “випереджальної оборони”, планують діяти поза національними кордонами, використовувати силові структури для захисту економічних інтересів, постконфліктного врегулювання і боротьби з міжнародним тероризмом. В таких умовах підвищується значення комплексних, системних підходів до вирішення питань розвитку і реформування сектора безпеки XXI століття, коли основними ціннісними орієнтирами майбутнього розвитку світової цивілізації стають демократія, свобода, солідарність, партнерство цивілізацій.	**Володимир Горбулін. «Безпека-2010». Дзеркало тижня –№48_ 2006 – 15 грудня** https://dt.ua/ARCHIVE/bezpeka-2010.html Таким чином, дослідники пропонують схожі сценарії світового розвитку і сходяться на думці, що або до 2025—2030 років основні інститути міжнародної безпеки кардинально змінять «обличчя», або на зміну їм прийдуть нові організації. В умовах глобальних змін зростає роль силової політики. Провідні світові гравці вже сьогодні беруть на озброєння концепцію «випереджальної оборони», планують діяти поза національними кордонами, використовувати силові структури для захисту економічних інтересів, постконфліктного врегулювання і боротьби з міжнародним тероризмом. При цьому підвищується значення комплексних, системних підходів до вирішення питань розвитку і реформування сектора безпеки XXI століття.
Висновки до другого розділу С.145Цей сценарій передбачає розвиток конструктивного діалогу і співробітництва локальних цивілізацій як частин глобальної спільноти націй і держав, вироблення ефективного механізму розв’язання виникаючих міжцивілізаційних суперечок, взаємодопомогу, підтримку менш розвинутим народам і цивілізаціям за умов їхнього політичного рівноправ’я, відсутності диктату, насильства, розвитку глобальної демократії. Створення механізму міжцивілізаційного партнерства є процесом достатньо тривалим і непростим, він охопить все XXI століття і буде розвиватися з різною швидкістю в різних частинах планети, проходячи через послідовні стадії і форми.	**Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень. Монографія. – К.КНЕУ, 2006. –** 248 с. с.92-93Іншим сценарієм є партнерство цивілізацій; воно вельми перспективне, але і найбільш складне для реалізації. Цей сценарій передбачає розвиток конструктивного діалогу і співробітництва локальних цивілізацій як частин глобальної спільноти націй і держав, вироблення ефективного механізму розв’язання виникаючих міжцивілізаційних суперечок, взаємодопомогу, підтримку менш розвинутим народам і цивілізаціям за умов їхнього політичного рівноправ’я, відсутності диктату, насильства, розвитку глобальної демократії. Створення механізму міжцивілізаційного партнерства є процесом достатньо тривалим і непростим, він

	охопить все ХХІ століття і буде розвиватися з різною швидкістю в різних частинах планети, проходячи через послідовні стадії і форми.
Висновки до другого розділу С.145 умовах перехідної політичної динаміки для досягнення вищого рівня розвитку свободи особистості, вирішення міжнародних конфліктів основний зміст радикальних суспільних перетворень повинен полягати в тому, щоб новостворена національна держава увійшла в русло загальноцивілізованого розвитку та органічно включилася в систему економічних і політичних взаємозв'язків глобального суспільства з метою подолання соціальної кризи в засвоєнні нової інформаційної культури, не втрачаючи при цьому власної неповторності.	**Головатий М. Ф.** **Політична психологія:** Підруч. для студ. вищ. навч. закл. — К. : МАУП, 2006. — 400 с. С.141-142 На основі численних соціологічних досліджень доходимо висновку, що масова свідомість громадян сучасної України постійно поляризується у двох основних аспектах: демократичному і авторитарному. За таких обставин для досягнення вищого рівня в розвитку свободи особистості основний зміст радикальних суспільних перетворень повинен полягати в тому, 142 щоб новостворена національна держава ввійшла в русло загальноцивілізованого розвитку та органічно включилася в систему економічних і політичних взаємозв'язків світового суспільства з метою подолання соціальної кризи в засвоєнні нової технологічної та інформаційної культури.
Висновки до другого розділу С.145-146 Загальновизнаним є твердження про те, що людство підійшло до тієї межі, коли "майбутньотворне планування" повинне стати керівництвом до дії, витіснивши пасивні футурологічні пророцтва. Сьогодні необхідна розробка сценарію "збереження цивілізації" і стратегії (програми) втілення його в реальність. Передумовою цьому є визнаний у футурології підхід – ефект інформаційного зворотного зв'язку в соціальному середовищі, одне з формулювань якого відоме як "теорема Томаса": якщо людина визначає обставини як дійсні, вони стають дійсними у своїх наслідках.	**Шевцов Анатолій Іванович,** **Майбутнє людства необхідно спланувати: глобальні загрозиі довгострокова стратегія розвитку України** Стратегічні пріоритети, №1(2), 2007 р.с.187-193 С.188 Загальновизнаним є твердження, що людство підійшло до тієї межі, коли «майбутньотворне планування» повинне стати керівництвом до дії, витіснивши пасивні футурологічні пророцтва. Сьогодні необхідна розробка сценарію «збереження цивілізації» і стратегії (програми) втілення його в реальність. Передумовою цьому є визнаний у футурології підхід – ефект інформаційного зворотного зв'язку в соціальному середовищі, одне з формулювань якого відоме як «теорема Томаса»: якщо людина визначає обставини як дійсні, вони стають дійсними у своїх наслідках.
РОЗДІЛ ІІІ.	
163Представники громадянського суспільства і приватного сектора беруть дедалі активнішу участь у глобальному управлінні. Форми цієї участі варіюються від висування ідей і пропозицій до здійснення конкретних заходів, таких, як, наприклад, надання послуг у сфері суспільної охорони здоров'я чи продовольчої допомоги. Уряди зберігають за собою монополію на закріплення і проведення тієї чи іншої політичної лінії, однак недержавні актори відіграють все більшу роль на етапах визначення проблеми, аналізу проблемних зв'язків і безпосереднього виконання (наприклад, збір	**Шепелев М. Політична система мондіалізму-Політичний менеджмент №5 - 2008- с.151-160** 157Представники громадянського суспільства і приватного сектора беруть дедалі активнішу участь у глобальному управлінні. 157Форми цієї участі варіюються від висування ідей і пропозицій до здійснення конкретних заходів, таких, як, наприклад, надання послуг у сфері суспільної охорони здоровя чи продовольчої допомоги. Уряди зберігають за собою монополію на закріплення і проведення тієї чи іншої політичної лінії, однак недержавні актори відіграють все

даних, моніторинг, робота в приватно-громадських інститутах з регулювання). Для цих "транснаціональних комунітарних організацій" (термін А. Етціоні) характерний набір єдиних ціннісних орієнтирів і зв'язків між їх лідерами та пересічними учасниками. Ці організації відіграють значну роль у міжнародних моральних діалогах, в ході яких виробляються транснаціональні цінності і норми, що відіграють роль "м'якого права" і сприяють досягненню "глобального нормативного синтезу". Вони активно просувають ідею: заради спільного прогресу треба принести в жертву частину національного суверенітету. Їх діяльність пробуджує буденну космополітичну свідомість, що стає важливим чинником глобальної громадянської активності. 164Тим самим роль "транснаціональних комунітарних організацій" доповнюється активними процесами персоналізації міжнародних відносин, які відкривають перед індивідами можливість набувати членство у різних національних і наднаціональних політичних спільнотах, здійснюючи в такий спосіб право участі в управлінні й самовизначенні від локального до глобального рівня. Під впливом змін у свідомості громадян змінюється й самоусвідомлення активних глобальних акторів, котрі все більше розглядають себе як членів глобальної спільноти, що безальтернативно примушуються до діалогу і кооперації. Відтак, глобальність стає основою політичного мислення і політичної дії.	більшу роль на етапах визначення проблеми, аналізу проблемних звязків і безпосереднього виконання (наприклад, збір даних, моніторинг, робота в приватно-громадських інститутах з регулювання). 158 Для цих транснаціональних комунітарних організацій" (термін А. Етціоні) характерний набір єдиних ціннісних орієнтирів і звязків між їх лідерами та пересічними учасниками. 158 Ці організації відіграють значну роль у міжнародних моральних діалогах, в ході яких виробляються транснаціональні цінності і норми, що відіграють роль „мякого права" і сприяють досягненню „глобального нормативного синтезу". Вони активно просувають ідею: заради спільного прогресу треба принести в жертву частину національного суверенітету. Їх діяльність пробуджує буденну космополітичну свідомість, що стає важливим чинником глобальної громадянської активності. Тим самим роль „транснаціональних комунітарних організацій" доповнюється активними процесами персоналізації міжнародних відносин, які відкривають перед індивідами можливість набувати членство у різних національних і наднаціональних політичних спільнотах, здійснюючи в такий спосіб право участі в управлінні й самовизначенні від локального до глобального рівня. Під впливом змін у свідомості громадян змінюється й самоусвідомлення активних глобальних акторів, котрі все більше розглядають себе як членів глобальної спільноти, що безальтернативно примушуються до діалогу і кооперації. Відтак глобальність стає основою політичного мислення і політичної дії.
С.166 Тоталітарні суспільства стали предметом наукової рефлексії у роботах Ф. фон Гайека "Дорога до рабства" [372], у якій автор головною причиною появи тоталітарних режимів вважав розширення соціального планування до меж, які позбавляють людину свободи та перетворюють її у гвинтик державного механізму, К. Поппера "Відкрите суспільство та його вороги" [270; 271], де тоталітаризм був визначений як штучна система, створена внаслідок реалізації утопічних проектів, а також Х. Арендт "Джерела тоталітаризму" [271]. Завершальною подією в процесі становлення первісної концепції тоталітаризму слід вважати вихід книги К. Фрідріха та Зб. Бжезинського "Тоталітарна диктатура та автократія" [442], у якій було	**О.І. Романюк. Сталінізм як політичний та культурний феномен.-Квітень 2003 р. Східний інст**итуту українознавства імені Ковальських То були р**оботи** Фрідріха Августа фон Гайека "Дорога до рабства"[3] (1944), у якійавтор головною причино ю появи тоталітарних режимів вважав розширенн ясоціального планування до меж, які позбавляють людину свободи таперетворюють її у гвинтик де ржавного механізму, та Карла Поппера"Відкрите суспільство та його вороги"[4] (1945), де тоталіта ризм буввизначений як штучна система, створена внаслідок реалізації утопічнихпроектів Завершальною подією в процесі становлення перв існої концепціїтоталітаризму слід вважати вихід к ниги Карла Фрідріха та ЗбіґневаБжезинського "Т

зроблено спробу формалізації основних ознак тоталітарного режиму. До таких більшість авторів відносять: 1) єдину масову партію, яку очолює харизматичний лідер; 2) офіційну ідеологію, яку повинні сповідувати всі члени суспільства; 3) монополію на засоби масової інформації; 4) монополію на засоби збройної боротьби; 5) терористичний поліцейський контроль за суспільною поведінкою; 6) централізований контроль та управління економікою. Тоталітарні режими надають усій суспільній системі ідеологічного забарвлення, а суспільному розвитку штучної траєкторії. Специфіка тоталітарного розвитку полягає в тім, що політична влада намагається силоміць притягнути дійсність до ідеальної моделі "справедливого суспільного ладу". С.167 Такий тип Ф. Гайек назвав "централізованим колективістським плануванням", яке своїм наслідком має руйнацію конкурентних механізмів саморозвитку суспільства [372, с. **192-193**]; а К. Поппер охарактеризував як "утопічну інженерію", яка усуває з процесу суспільного розвитку індивіда [271, с. **178-185**]. 372. Хайек Ф. А. Дорога к рабству : [пер. с нем.] / Фридрих Август фон Хаек // Новый мир. – 1991. – **№ 7. – С. 177-230 ; № 8. – С. 181-233.** 270 Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / Карл Попер – Т. I. : У полоні Платонових чарів ; [пер. з англ. О. Коваленко]. – К. : "Основи", 1994. – 444 с. 442 Friedrich C. Totalitarian Dictatorship and Autocracy / C. Friedrich, Z. Brzezinski. – Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1956. – 438 ; XIII p. 271 Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / Карл Попер. – Т. II. : Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники [пер. з англ. О. Буценко]. – К. : "Основи", 1994. – 494 с.	оталітарна диктатура та автократія"[7] (1956), у я кій булозроблено спробу формалізації основних о знак тоталітарного режиму. До таких автори віднесли: 1) єдину масову партію, яку очолює харизматичний лідер; 2) офіційну ідеологію, яку повинні сповідувати всі члени суспільства; 3) монополію на засоби масової інформації; 4) монополію на засоби збройної боротьби; 5) терористичний поліцейський контроль за суспільною поведінкою; 6) централізований контроль та управління економікою. Тоталітарні режими надають усій суспільній системі ідеологічного забарвлення, а суспільному розвитку штучної траєкторії. Специфіка тоталітарного розвитку полягає в тім, що політична влада намагається силоміць притягнути дійсність до ідеальної моделі "справедливого суспільного ладу". Такий тип Гайек назвав "централізованим колективістським плануванням", яке своїм наслідком має руйнацію конкурентних механізмів саморозвитку суспільства[16]; а Поппер охарактеризував як "утопічну інженерію", яка усуває з процесу суспільного розвитку індивіда[3. *Хайек Ф.А.* Дорога к рабству // Новый мир. – 1991. **- №7 – С. 177-230; - №8 – С. 181-233.** 4 *Поппер К.*Відкрите суспільство та його вороги. – У 2-х томах. – Київ: Основи, 1994. 7 Friedrich C., Brzezinski Z. Totalitarian Dictatorship and Autocracy. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1956. 16 Хайек Ф.А. Дорога к рабству // Новый мир. – 1991. - №7 – С.**192-193**. 17 Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. – К.: Основи, 1994. – Т.1. – С. **178-185**.
С.189 Отже, політична культура сучасної України має гетерогенний характер, бо в її структурі функціонують утворення, що ґрунтуються на різних, подекуди протилежних ціннісних орієнтаціях. У ній відсутнє поле домінуючої культури – спільні політичні позиції та орієнтації, що притаманні різним регіональним спільнотам. Немає в українському суспільстві й спільного розуміння національної ідеї. Фрагментарність політичної культури відбиває ситуацію розколу в	http://p-for.com/book_361_glava_23_Tema_4.4._Pol%D1%96tichna_kultura_.html **Подольская Е.А. , В.Д.Лихвар, Д.Е.Погорелый. Культурология.Кредитно-модульный** курс.- ЦУЛ,2007-332 с. (укр.переклад) Тема 4.4. Політична культура в Україні Отже, політична культура сучасної України має гетерогенний (або фрагментарний) характер, бо в її структурі функціонують утворення, які ґрунтуються на протилежних цінностях, орієнтаціях, продукують різну ментальність. У ній відсутнє поле домінуючої культури - спільні політичні позиції та орієнтації, що притаманні різним регіональним спільнотам. Немає спільного розуміння в українському суспільстві й національної ідеї. Фрагментарність політичної

сучасному українському суспільстві, його перехідний стан. Відсутність згоди між носіями різних субкультур відносно базових цінностей, ідеалів та цілей суспільств породжує підвищену конфліктність суспільства, соціально-політичну напруженість і нестабільність, що становить серйозну перешкоду демократичним перетворенням, які відбуваються в Україні.	культури відбиває ситуацію розколу в сучасному українському суспільстві, його перехідний стан. Відсутність згоди між носіями різних субкультур відносно базових цінностей, ідеалів та цілей суспільства породжує підвищену конфліктність суспільства, соціально-політичну напруженість і нестабільність, становить серйозну перешкоду демократичним перетворенням, що відбуваються в Україні.
С.189-190Попри конюнктурну виправданість “відриву від мас”, культура громадянського суспільства ніколи не може втратити звязок із соціальною масою, а точніше - з народом, який виплекав це громадянське суспільство. Попри всі можливі зовнішні культурні, політичні, економічні впливи вирішальними будуть залишатися причинні соціальні звязки самоорганізаційного характеру. Громадянське суспільство вкрай необхідне для утвердження демократичного врядування , бо там, де немає громадянського суспільства, не може бути взаємодії й обміну думками між громадянами, здатними публічно обирати свої ідентичності, шанувати свої обовязки в рамках політично-правової структури, яка забезпечує мир між громадянами, продуктивне функціонування уряду, соціальну справедливість та - передовсім - діє за принципом, що влада має бути підзвітна суспільству. З цієї точки зору важко переоцінити виховну функцію громадянського суспільства щодо особистості. Виховна функція громадянського суспільства полягає передовсім у формуванні не лише поваги до провідних суспільних цінностей та соціальних інститутів, але й уміння відрізняти ці соціальні інститути від цінностей, які вони захищають.	**Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: світогляд, проблеми освіти і виховання. – Автореферат дис. докт філос. наук –К.,2005** С.30-31Попри конюнктурну виправданість “відриву від мас”, культура громадянського суспільства ніколи не може втратити звязок із соціальною масою, а точніше - з народом, який виплекав це громадянське суспільство. Попри всі можливі зовнішні культурні, політичні, економічні впливи вирішальними будуть залишатися причинні соціальні звязки самоорганізаційного характеру, як переконливо демонструє у своїх працях М.Михальченко, аналізуючи Україну як своєрідну локальну цивілізацію. Громадянське суспільство вкрай необхідне для утвердження демократичного врядування, бо, як пише Дж.Кін, там, де немає громадянського суспільства, не може бути взаємодії й обміну думками між громадянами, здатними публічно обирати свої ідентичності, шанувати свої обовязки в рамках політично-правової структури, яка забезпечує мир між громадянами, продуктивне функціонування уряду, соціальну справедливість та - передовсім - діє за принципом, що влада має бути підзвітна суспільству. З цієї точки зору важко переоцінити виховну функцію громадянського суспільства щодо особистості. Отже, виховнафункція громадянського суспільства полягає передовсім у формуванні не лише поваги до провідних суспільних цінностей та соціальних інститутів, але й уміння відрізняти ці соціальні інститути від цінностей, які вони захищають.
С.212 Наукове розуміння демократії полягає не тільки і не стільки в різновиді політичної структури суспільства, а як основного способу організації, упорядкування та регулювання відносин між всіма елементами соціальної структури суспільства, особливо з приводу їх економічних та соціальних інтересів. Йдеться про економічну та соціальну демократію. Рівень	**Бабкіна О.В. Демократичні детермінанти трансформації політичного життя України у світлі уроків Угорської революції 1956 р. та Української революції 2004 р.** .202 Наукове розуміння демократії полягає не тільки і не стільки в різновиді політичної структури суспільства, а як основного способу організації, упорядкування та регулювання

розвиненості громадянського суспільства залежить від співвідношення цих сторін демократії.	відносин між всіма елементами соціальної структури суспільства, особливо з приводу їх економічних та соціальних інтересів. Йдеться про економічну та соціальну демократію. Рівень розвиненості громадянського суспільства залежить від співвідношення цих сторін демократії.
С.216-217 Дослідники доходять висновку про існування альтернативних версій переходу від неефективної (тоталітарної чи авторитарної) моделі політичної системи до ефективної демократичної. Відповідно до неоліберальної версії М. Фрідмана, держава, що переходить до демократії, повинна скинути з себе відповідальність за базові інтереси громадян: вона має дати їм лише шанс на виживання. Модель державного ладу має бути такою, щоб забезпечувати підтримку закону й порядку, обмеження соціальної допомоги, підтримку приватної добродійності стосовно дітей і душевнохворих, інтервенціоністську зовнішню політику. Уряд при цьому нічого не гарантує: він втручається тільки тоді, коли статус-кво порушується. Модель М. Фрідмана розрахована на таке суспільство, де переважають люди з автономним типом політичної участі. Вона створює простір для найбільш активної, діяльної, елітної частини суспільства, віддає перевагу динамічному параметру політичної системи на шкоду статичному. І не випадково, що навіть у США її не поділяє більшість прихильників демократичної партії. Запозичення неоліберальної моделі та її копіювання незахідними системами неминуче призводило до кризи політичного управління і далі – або до реакції, або до розпаду політичної системи. Альтернативна версія політичної модернізації була запропонована і реалізована Ден Сяопіном, хоча задовго до нього схожа версія була з успіхом здійснена в Японії, Південній Кореї – у країнах з мобілізованим, а не автономним типом політичної й економічної участі. У політичній культурі країн Південно-Східної Азії міра привілеїв у суспільстві врівноважується мірою відповідальності. Основна ідея Дена полягала в тім, щоб на період фундаментальних реформ зберегти домінуючий вплив існуючої системи політичного панування, при цьому еволюційно знижуючи ступінь антиолігархічності, спираючись на особливості китайської політичної культури. У молодих системах, що розвиваються за	**Батракова І. В. Інститут президентства як суб'єкт концептуальної влади в демократичних політичних системах : автореф. дис. … канд.** політ. наук : – Дніпропетровськ, 2003. С.11 У підрозділі 3.2 **"Конкуренція альтернатив стратегічних моделей демократичного політичного розвитку"** на основі аналізу концепцій М. Вебера, Т. Парсонса, М.Фрідмана, Ф.А. фон Хайєка і Ден Сяопіна, автор дійшла висновку про існування двох альтернативних версій переходу від неефективної тоталітарної моделі політичної системи до ефективної демократичної. Відповідно до неоліберальної версії, держава, що переходить до демократії, повинна скинути з себе відповідальність за базові інтереси громадян: вона зобов'язана дати лише шанс на виживання, не більш. Модель державного ладу повинна бути такою, щоб забезпечувати: підтримку закону і порядку, обмеження соціальної допомоги і підтримку приватної добродійності стосовно дітей і душевнохворих, інтервенціоністську зовнішню політику. Уряд нічого не гарантує і втручається тільки тоді, коли статус-кво порушується. Зовсім очевидно, що модель М. Фрідмана розрахована на таке суспільство, де переважають люди з автономним типом політичної участі. Вона створює простір для найбільш активної, діяльної, елітної частини суспільства, віддає перевагу динамічному параметру політичної системи на шкоду статичному. І не випадково, що навіть у США її не розділяє більшість прихильників демократичної партії. Запозичення неоліберальної моделі та її копіювання незахідними системами неминуче приводило до кризи політичного управління і далі або до реакції, або до розпаду. Альтернативна версія політичної модернізації була запропонована і реалізована Ден Сяопіном, хоча задовго до нього схожа версія була з успіхом реалізована в Японії і Південній Кореї, тобто в країнах з мобілізованим, а не автономним типом політичної й економічної участі. У політичній культурі країн Південно-

олігархічною доктриною, головну загрозу демократії несе концентрація національних ресурсів у "олігархів", не зацікавлених у добробуті всього суспільства, тобто в оптимізації статичного параметра. Система, що розвивається за олігархічною версією, виявляється не в змозі ефективно і легітимно розподіляти національні ресурси. Комбінована ж модель передбачає доведення статичного параметра до такого ступеня, за якого більшість населення пов'язує зростання особистого добробуту з продовженням демократичних реформ. Оптимізація динамічного параметра здійснюється повільно, на базі дозованого зміцнення альтернативних форм власності і створення на їхній основі інститутів громадянського суспільства, у т.ч. політичних партій.	Східної Азії (ПСА) міра привілеїв у суспільстві врівноважується мірою відповідальності. Основна ідея Дена полягала в тім, щоб на період фундаментальних реформ зберегти домінуючий вплив існуючої системи політичного панування півторапартійного типу, при цьому еволюційно знижуючи ступінь антиолігархічності, спираючись на особливості китайської політичної культури. У молодих системах, що розвиваються за олігархічною доктриною, головну загрозу демократії несе концентрація національних ресурсів у так званих "олігархів", не зацікавлених у благополуччі всього суспільства, тобто в оптимізації статичного параметра. Система, що розвивається за олігархічною версією, виявляється не в змозі ефективно і легітимно розподіляти національні ресурси, що приводить до модернізаційного синдрому. Комбінована ж модель передбачає доведення статичного параметра до такого ступеня, за якого більшість населення зв'язує зростання особистого добробуту з продовженням демократичних реформ. Оптимізація динамічного параметра здійснюється повільно, на базі дозованого зміцнення альтернативних форм власності і створення на їхній основі інститутів громадянського суспільства, у т.ч. політичних партій.
С.222 Політичні, громадянські й соціально-економічні права є невід'ємним атрибутом демократичної держави, в якій суспільство сприймає їх як одну з фундаментальних гуманістичних цінностей. Однак іноді вони вступають між собою в суперечність. Так, у сучасних демократичних державах перевага надається або громадянським, або соціально-економічним правам. Їхнє співвідношення залежить від багатьох чинників, зокрема від ідеологічної орієнтації влади, від національного менталітету. Перевагу громадянським правам надають консервативні уряди, які не визнають права населення на отримання благ від держави. Соціал-демократичні уряди, навпаки, приділяють головну увагу соціально-економічним правам, розширенню їхньої номенклатури. На думку	**Давидова М.В. Права людини і громадянина в сучасних демократіях**. **Автореферат дисертації канд..політ.наук. –Мико**лаїв, 2004. С.5 *У другому підрозділі "Теоретико-методологічні підходи до дослідження соціально-економічних прав як критерій аналізу й класифікації сучасних демократичних держав"* дисертантом показано, що політичні, громадянські й соціально-економічні права є невід'ємним атрибутом демократичної держави, в якій суспільство сприймає їх як одну з фундаментальних гуманістичних цінностей. Однак іноді вони вступають між собою в суперечність. Так, у сучасних демократичних державах перевага віддається то громадянським, то соціально-економічним правам. Їхнє співвідношення залежить від багатьох чинників, зокрема від ідеологічної орієнтації влади, від національного менталітету. Відзначимо, що перевагу громадянським правам віддають консервативні уряди, які не визнають права населення на отримання благ від держави.

деяких дослідників, якщо пріоритет надається соціальним правам, то це більшою мірою налаштовує людину на авторитаризм чи навіть тоталітаризм. Однак ігнорування соціально-економічних прав з боку держави збільшує число прихильників радикальних політичних сил, веде до збільшення недовіри до влади, а отже, зниження її легітимності.	Соціал-демократичні уряди, навпаки, віддають перевагу соціально-економічним правам, розширенню їхньої номенклатури. На думку деяких дослідників, якщо пріоритет віддається соціальним правам, то це більшою мірою налаштовує людину на авторитаризм чи навіть тоталітаризм. Однак ігнорування соціально-економічних прав з боку держави збільшує число прихильників радикальних політичних сил, веде до збільшення недовіри до влади, а отже, зниження її легітимності.
С.225-226 Відповідно до моделі Д. Істона, головною функцією політичної системи є розподіл національних ресурсів, а також зміна типу такого розподілу. Демократичний тип політичної системи характеризується тим, що завдяки автономній політичній участі громадян між державою і громадянським суспільством існує певна межа, підкріплена ресурсно та інституційно. При цьому система виявляється здатною підтримувати динамічну рівновагу між рівнями державного регулювання і демократичних свобод для задоволення базових потреб більшості членів суспільства. Однак, якщо системоутворюючий фактор слабшає, співвідношення цих рівнів змінюється. У тому випадку, коли переважаючим фактором політичного розвитку стає олігархічний, велика буржуазія починає нехтувати базовими інтересами нації і довжина межі громадянського суспільства різко звужується. Якщо ж прогресує антиолігархічна активність мас людей, межа громадянського суспільства починає наближатися до державної. І в тому, і в іншому випадку демократичній політичній системі загрожує переродження в диктатуру – правого чи лівого спрямування відповідно. Отже, підтримка демократичного характеру політичної системи вимагає обмеження олігархічної й антиолігархічної активності. В умовах системної кризи у суспільстві посилення ролі президента як глави держави є необхідною умовою збереження цілісності політичної системи. Якщо політична система, що захищається, носить демократичний характер, то критерій ефективності авторитарної діяльності президента – наявність балансу між олігархічною й антиолігархічною активністю всіх політичних агентів, якщо припиняються підстави для посилення централізму, ступінь авторитарності повинен знизитися. Мобілізаційний і	**Батракова І. В. Інститут президентства як суб'єкт концептуальної влади в демократичних політичних системах : автореф. дис. … канд. політ. наук : – Дніпропетровськ, 2003.** С.10. Відповідно до моделі Д. Істона, розподіл національних ресурсів, а також зміна типу такого розподілу, є функцією політичної системи. Демократичний її тип відрізняється тим, що завдяки автономній політичній участі громадян, між державою і громадянським суспільством існує границя, підкріплена ресурсно та інституційно. При цьому система виявляється здатною підтримувати динамічну рівновагу між рівнями державного регулювання і демократичних свобод для задоволення базових потреб більшості членів суспільства. Однак якщо системоутворюючий фактор слабшає, границя змінюється. У тому випадку, коли переважним фактором політичного розвитку стає олігархічний, велика буржуазія починає зневажати базовими інтересами нації і довжина границі громадянського суспільства різко звужується. Якщо ж прогресує антиолігархічна активність мас людей, границя громадянського суспільства починає наближатися до державної. І в тому, і в іншому випадку демократичній політичній системі загрожує переродження в диктатуру правого чи лівого спрямування відповідно. Отже, підтримка демократичного характеру політичної системи вимагає обмеження олігархічної й антиолігархічної активності. В умовах системної кризи, посилення ролі президента як голови держави є необхідною умовою збереження цілісності політичної системи. Якщо політична система, що захищається, носить демократичний характер, то критерій ефективності авторитарної діяльності президента - наявність балансу між олігархічною й антиолігархічною активністю всіх політичних агентів, якщо припиняються підстави для

екстрактивний ресурси суспільства можуть бути ефективно використані лише за умови, що політичний правитель вірно врахує якість “людського матеріалу”, у т.ч. потребу людини у відчутті власної гідності, а також переважаючого типу політичної участі.	посилення централізму, ступінь авторитарності повинен знизитися. Мобілізаційний і екстрактивний ресурси суспільства можуть бути ефективно використані лише за умови, що політичний правитель вірно врахує якість “людського матеріалу”, у т.ч. потребу у відчутті власного достоїнства людини, а також переважного типу політичної участі.
С.267 **Висновки до третього розділу** Цілком очевидно, що за умов зростаючої взаємозалежності забезпечити на практиці гарантії гармонійного та мирного розвитку кожній державі і народу може лише по-справжньому демократична система міжнародних відносин. Цілком вона ще не склалася, у відносинах великих держав і малих країн ще не подолано рецидиви імперських підходів, погрози силою, блокадою, торговельно-економічними санкціями – аж до воєнної інтервенції включно. Усе це підтверджує, що демократизація міжнародних відносин не може бути локальною, вибірковою; вона має бути інтернаціональним, загальним процесом.	**Брегеда А. Ю.Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312с.** Розділ 2. Цілком очевидно, що за умов зростаючої взаємозалежності забезпечити на практиці гарантії гармонійного та мирного розвитку кожній державі і народу може лише по-справжньому демократична система міжнародних відносин. Цілком вона ще не склалася, у відносинах великих держав і малих країн ще не подолано рецидиви імперських підходів, погрози силою, блокадою, торговельно-економічними санкціями – аж до воєнної інтервенції включно. Усе це підтверджує, що демократизація міжнародних відносин не може бути локальною, вибірковою; вона має бути інтернаціональним, всезагальним процесом.
С.267-268 **Висновки до третього розділу** Навіть за формальними ознаками процеси демократизації у сучасному світі набувають дійсно глобального масштабу. Поза її впливом залишаються тільки деякі мусульманські країни та ортодоксальні комуністичні режими. Причому різні варіанти глобальних демократичних змін відбуваються майже синхронно, хоча й у зовсім різних і важко порівняних між собою історичних, культурно-цивілізаційних, соціально-економічних, політичних та інших контекстах. Вихідні характеристики суспільних систем, що трансформуються, а також їхніх політичних режимів, істотно різняться – від воєнних хунт у Латинській Америці та Південній Європі до посттоталітарних режимів у колишніх європейських соціалістичних країнах.	**Бабкіна О.В. Демократичні детермінанти трансформації українського суспільства. – журнал Віче №13-липень 2007.** Навіть коли проаналізувати ці процеси за формальними ознаками, можна дійти висновку: процеси демократизації в сучасному світі набувають справді глобального масштабу. Поза її впливом залишаються тільки мусульманські країни й деякі комуністичні режими (Китай). Причому різні варіанти глобальних демократичних змін відбуваються майже синхронно, хоча й у зовсім різних і важко порівнянних між собою історичних, культурно-цивілізаційних, соціально-економічних, політичних та інших контекстах. Вихідні характеристики суспільних систем, що трансформуються, а також їхніх політичних режимів, істотно відмінні – від воєнних хунт у Латинській Америці та Південній Європі до посттоталітарних режимів у колишньому СРСР і колишніх європейських соціалістичних країнах.
С.268 **Висновки до третього розділу** Демократизація міжнародних відносин, світового політичного процесу потребує як необхідної передумови – демілітаризації.	**Брегеда А. Ю.Основи політології: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 312с.** Розділ 2. Демократизація міжнародних відносин, світового політичного процесу потребує як необхідної передумови – демілітаризації.

С.268 **Висновки до третього розділу** Адже тільки єдина система політичних координат здатна гармонійно поєднати світ ціннісної самоідентифікації людини та державно-владного режиму, в якому вона існує.	**О. В. Радченко. Національна ідея України – ціннісний підхід -2009 р. Перший абзац статті** Адже тільки єдина система політичних координат здатна гармонійно поєднати світ ціннісної самоідентифікації людини та державно-владного режиму, в якому вона існує.
Висновки до третього розділу С.268-269 Таким чином,демократія є створений тривалим перебігом розвитку цивілізації спосіб та умова діалогу, компромісного узгодження, взаємного обмеження суперечливих та конфліктних інтересів, посягань и переконань різних субєктів соціального процесу. Це спосіб організації політичних та інших суспільних відносин та діяльності людей, що забезпечують інтеграцію суспільства на основі загальних інтересів, які виражають нормальну та оптимальну активність всіх його субєктів. Демократія - це одна із суспільно-політичних, морально-правових і культурних цінностей, оскільки виражає права людини та єдність загальнолюдських, класових, інтернаціональних, та національних інтересів в політичному житті. Вона охоплює всі досягнення людства - не тільки культурні явища людського духу, але й матеріальне життя, економіку, соціальну сферу. Більшість політологів справедливо зазначають, що демократія є синонімом свободи. … Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, не слід розглядати в лінійнійплощині. Коректніше говорити принаймні про два різновекторні процеси: зміну політичних інститутів, суспільної свідомості в напрямі демократизації, з одного боку; з іншої сторони, збереження і розвиток інститутів авторитарного режиму, процес олігархізації. В широкому просторі соціальних трансформацій, в якомуопинилася нині Україна та інші пострадянські країни, багато в чому має місце хаотичність, яка породжується поки що неясним закінченням протистояння соціальних сил реформації і реставрації та наявним внаслідок цього вакуумом влади, права, моралі.	**Бабкіна О.В.Демократичні детермінанти трансформації політичного життя України у світлі уроків Угорської революції 1956 р. та Української революції 2004 р.** С.201Демократія є створений тривалим перебігом розвитку цивілізації спосіб та умова діалогу, компромісного узгодження, взаємного обмеження суперечливих та конфліктних інтересів, посягань и переконань різних Стр.202субєктів соціального процесу. Це спосіб організації політичних та інших суспільних відносин та діяльності людей, що забезпечують інтеграцію суспільства на основі загальних інтересів, які виражають нормальну та оптимальну активність всіх його субєктів. Демократія - це одна із суспільно-політичних, морально-правових і культурних цінностей, оскільки виражає права людини та єдність загальнолюдських, класових, інтернаціональних, та національних інтересів в політичному житті. Вона охоплює всі досягнення людства - не тільки культурні явища людського духу, але й матеріальне життя, економіку, соціальну сферу. Більшість політологів справедливо зазначають, що демократія є синонімом свободи. С.207Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, не слід розглядати в**лінійної** площині. **На нашу думку**, тут коректніше було б говорити принаймні про два різновекторні процеси. Перший - повязаний зі змінами політичних інститутів, суспільної свідомості в напрямі демократизації. Другий - з рухом **в** зворотному напрямі: збереження і розвиток інститутів авторитарного режиму, процес олігархізації.В широкому просторі соціальних трансформацій, в якому опинилась нині України та інші пострадянські країни, багато в чому має місце хаотичність, яка породжується поки що неясним закінченням протистояння соціальних сил реформації і реставрації та наявним в наслідок цього вакуумом влади, права, моралі
РОЗДІЛ IV.	
С.271 Як система взаємодії громадян, їх	**Матвійчук А.В. Громадські організації як**

об'єднань у різних сферах життєдіяльності суспільства, існуючих у суспільстві відносини особистостей, сімейних, соціальних, економічних, культурних, релігійних та інших структур, які розвиваються поза рамками втручання держави, директивного регулювання і регламентації, як суспільство вільних людей, свобода яких захищена державою, що можливо лише в умовах перетворення останньої в дійсно правову, демократичну державу, громадянське суспільство являє собою таку систему зв'язків та інтересів, що забезпечує вільну реалізацію кожною людиною її природних прав.	**чинник становлення громадянського суспільства. – Автореферат канд. політ.наук. – Київ, 2008.** С.10 Громадянське суспільство – це існуючі у суспільстві відносини особистостей, сімейних, соціальних, економічних, культурних, релігійних та інших структур, які розвиваються **в** суспільстві поза рамками втручання держави, директивного регулювання і регламентації. Це суспільство вільних людей, свобода яких захищена державою, що можливо лише в умовах перетворення останньої в дійсно правову, демократичну державу. Для **громадянського суспільства**визначальним є така система звязків та інтересів, що забезпечує вільну реалізацію кожною людиною її природних прав.
С.272 Громадські організації та об'єднання, як інститути громадянського суспільства, виникають, перш за все, як організації спрямовані на представлення і вираження їх інтересів та захист прав і свобод громадян. У зв'язку з тим, що діяльність громадських організацій дуже багатогранна і вони вступають у найрізноманітніші суспільні зв'язки з іншими підструктурами суспільства, критеріїв їхньої класифікації може бути багато: суб'єкт та об'єкт діяльності, сфера діяльності, вид і спрямованість діяльності, мета діяльності, функції, кількість зайнятих у громадських організаціях тощо.	**Матвійчук А.В. Громадські організації як чинник становлення громадянського суспільства. – Автореферат канд. політ.наук. – Київ, 2008.** Громадські організації виникають, перш за все, як організації спрямовані на представлення і вираження їх інтересів та захист прав і свобод громадян. У звязку з тим, що діяльність громадських організацій дуже багатогранна, і вони вступають у найрізноманітніші суспільні звязки з іншими підструктурами суспільства, токритеріїв їхньої класифікації може бути багато: субєкт та обєкт діяльності, сфера діяльності, вид і спрямованість діяльності, мета діяльності, функції, кількість зайнятих у громадських організаціях тощо.
С.276 Однією із основних сучасних тенденцій у світових політичних процесах стає зростання громадянської участі у прийнятті важливих міжнародних рішень.Актуалізація проблематики міжнародних громадських об'єднань відбулася у другій половині XX ст., коли стало очевидно, що громадянське суспільство має раніше незатребуваний потенціал налагодження діалогу між державами та володіє інструментарієм впливу на міжнародні відносини.Громадянське суспільство дедалі рішучіше й активніше втручається в рішення глобальних проблем. Таким чином, відбувається глобалізація громадянського суспільства.	**Кулик В. О. Вплив міжнародних мережевих громадянських ініціатив на безпекову політику України. – Наукові записки,Том 95. Політичні науки – 2009-с.69-74** С.69 Однією із основних сучасних тенденцій у світових політичних процесах є зростання громадянської участі у прийнятті важливих міжнародних рішень. С.69Актуалізація проблематики міжнародних громадських об'єднань відбулася у другій половині XX ст., коли стало очевидно, що громадянське суспільство має раніше незатребуваний потенціал налагодження діалогу між державами та володіє інструментарієм впливу на міжнародні відносини. С.69Громадянське суспільство дедалі рішучіше й активніше втручається в рішення глобальних проблем. Відбувається глобалізація громадянського суспільства.
	Кулик В. О. Кулик В. О. Вплив міжнародних

С.276-277 В. Бебик пропонує розглядати глобальне громадянське суспільство як планетарну сукупність усіх громадян світу, їх вільних об'єднань і асоціацій, пов'язаних суспільними відносинами, що перебувають за межами новостворюваної глобальної держави (наддержавних, міждержавних і державно-національних політичних структур), її директивного регулювання і регламентації, що їх гарантують і охороняють політичні структури глобального світу. Таке розуміння формальних і неформальних структур дає підстави говорити про такий специфічний об'єкт дослідження політології, як глобальне громадянське суспільство [31, с. **145**]. **Помилкове посилання скопійовано з Кулика с.69-70 у Бебіка на цій сторінці цього тексту немає.** 31 Бебик В. Глобальне громадянське суспільство : теорія, методологія, менеджмент / В. Бебик // Політичний менеджмент. – 2006. – № 2. – С. 140-147.	**мережевих громадянських ініціатив на безпекову політику України. – Наукові записки,Том 95. Політичні науки – 2009-с.69-74** С.69-70 Валерій Бебик пропонує розглядати глобальне громадянське суспільство як планетарну сукупністьусіх громадян світу, їх вільних об'єднань і асоціацій, пов'язаних суспільними відносинами, що перебувають за межами новостворюваної глобальної держави (наддержавних, міждержав-них і державно-національних політичних струк-тур), її директивного регулювання і регламента-ції, що їх гарантують і охороняють політичні структури глобального світу. Таке розуміння формальних і неформальних структур дає під-70 стави говорити про такий специфічний об'єкт дослідження політології, як глобальне грома-дянське суспільство [1, ***145***]. 1. Бебик В. Глобальне громадянське суспільство : теорія, ме тодологія, менеджмент / В. Бебик // Політичний менедж-мент. – 2006. – № 2 (17). – С. 140–147.
С.328-329 Найбільш поширена концепція взаємодії культур у глобальному просторі – концепція мультикультуралізму, яка передбачає "інтеграцію без асиміляції". Мультикультуралізм – існування багатьох культур у єдиному просторі. Практика мультикультуралізму орієнтована на відкритість, плюралізм, взаємопроникнення культурних світів. Інтеграція полікультурного населення в цьому разі координується не етнічними механізмами, а соціальними. При цьому характер цілепокладання, історичний вік культури, технологія трансляції та відтворення історичного досвіду визначають згоду на діалог або відмову від нього, ступінь прийняття інноваційного фактора та здатність його адаптації до цих умов.	**Мілько Н. Є. Діалог в освіті у вимірах цивілізаційного та культурологічного підходів /** Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Запоріжжя , Класичний приватний університет, 2009. – Вип. 4 (57). – С. 296-300. С.299 Найбільш поширена концепція взаємодії культур у глобальному просторі – концепція мультикультуралізму, яка передбачає "інтеграцію без асиміляції". Мультикультуралізм – існування багатьох культур у єдиному просторі. Практика мультикультуралізму орієнтована на відкритість, плюралізм, взаємопроникнення культурних світів. Інтеграція полікультурного населення в цьому разі координується не етнічними механізмами, а соціальними. При цьому характер цілепокладання, історичний вік культури, технологія трансляції та відтворення історичного досвіду визначають згоду на діалог або відмову від нього, ступінь прийняття інноваційного фактора та здатність його адаптації к цим умовам.
С.329 З цього ми можемо зробити висновок, що ефективна міжкультурна комунікація не може виникнути сама по собі, цього треба цілеспрямовано вчитись.	**Мілько Н. Є. Діалог в освіті у вимірах цивілізаційного та культурологічного підходів** С.300 З цього ми можемо зробити висновок, що ефективна міжкультурна комунікація не може виникнути сама по собі, цього треба цілеспрямовано вчитись.
Висновки до четвертого розділу С.331Стале зростання впливу недержавних інститутів та організацій простежується не лише в межах окремих регіонів, але й в глобальному просторі, в усіх без	**Чернявська Л. Н.Суб`єктность міжнародних неурядових організацій у світовій політиці. Автореферат дисертації на здобуття наукового**

винятку вимірах міжнародної взаємодії.	**ступеня кандидата політичних наук** Київ – 2007 с.3 В такій трансформації міжнародних відносин, в їх транснаціоналізації та очевидному перенесенні акценту багатьох міжнародних процесів в недержавний сектор чітко простежується стале зростання впливу недержавних інститутів та організацій не лише в межах окремих регіонів, але й в глобальному просторі, в усіх без винятку вимірах міжнародної взаємодії.
Висновки до четвертого розділу С.331 В рамках цього підходу **пропонуємо** розглядати глобальне громадянське суспільство як планетарну сукупність усіх громадян світу, їх вільних об’єднань і асоціацій, пов’язаних суспільними відносинами, що перебувають за межами новостворюваної глобальної держави (наддержавних, міждержавних і державно-національних політичних структур), її директивного регулювання і регламентації, що їх гарантують і охороняють політичні структури глобального світу.	**Бебик В. Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент/Політичний менеджмент -**№2 -2006 с.141 Загалом глобальне громадянське суспільство **пропонуємо розглядати** як планетарну сукупність усіх громадян світу, їх вільних об’єднань і асоціацій, пов’язаних суспільними відносинами, що перебувають за межами новостворюваної глобальної держави (наддержавних, міждержавних і державно$національних політичних структур), її директивного регулювання і регламентації, що гарантуються й охороняються політичними структурами глобального світу.
Висновки до четвертого розділу С.332 Національні, регіональні системи освіти і науки, утворюючи єдиний світовий освітньо-науковий простір, дають інтегративний імпульс цивілізаціям в економічному, політичному, правовому і культурному аспектах.	**Скотна Н.В. Особа в розколотій цивілізації: світогляд, проблеми освіти і виховання. – Автореферат дис. докт філос. наук –К.,2005** С.4 Національні, регіональні системи освіти і науки, утворюючи єдиний світовий освітньо-науковий простір, дають інтегративний імпульс цивілізаціям в економічному, політичному, правовому і культурному аспектах.
С.335 **ВИСНОВКИ** Як основу для визначення форми цивілізації беруть ознаки регіону або континенту. У цих ознаках тією чи іншою мірою відбиваються реальні характеристики, які виражають спільність культурно-політичних доль, історичних умов тощо, але такий географічний підхід не завжди дає змогу передати наявність у цьому регіоні різних історичних типів, рівнів розвитку соціально-культурних спільнот.	**Шейко В.М. Історико-культурологічні концепції цивілізаційної еволюції в добу глобалізму (кінець XIX – початок XXI ст.) – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних** наук-Харків – 2002 С.13.При цьому наука й мистецтво входили до поняття культури. У XX–XXI ст. за основу виділення форми цивілізації беруться системні соціокультурні ознаки регіону або континенту (цивілізація античного Середземномор'я, європейська цивілізація, східна та ін.). У них так чи інакше відбиваються реальні характеристики, які виражають спільність культурно-політичних доль, історичних умов та ін. Слід, однак, зазначити, що суто географічний підхід не завжди може передати наявність у цьому регіоні різних історичних типів, рівнів розвитку соціально-культурних спільностей.